

mi is hiszünk: a magyar nép egyetemes és egységes kulturájában, mely föld és ember egymásrahatásából, észszerű munkaviszonyokból, közös társi életből természetesen fakad... Ezt az álmot azonban nem a néphagyomány szolgálja ismétlői, hanem csakis azok valósíthatják meg, akik az ősi parasztközösséget a mai termelési és társadalmi viszonyoknak megfelelő fokozaton s általánosabb társadalmi értelemben tudják visszaadni. Amíg a magyar életformát középosztályunk lelki erejére bizzuk, a néphagyományok további bomlását semmi sem akadályozhatja meg, de találjon csak módot társadalmunk legszélesebb rétege a közjó alkotására, újjászületik mindnyájunk számára a közösségi hagyomány. (Balogh Edgár)

1939

LA PENSÉE. (A korszerű racionalizmus folyóirata. Első szám.) Egy szűkreszabott beszámoló keretében aligha lehet jelentőségéhez méltóan foglalkozni e vállalkozással, mely azzal az igénnyel indul, hogy a francia szellem csúcsteljesítménye legyen. A közel 200 oldalas kötet színvonalát oly személyiségek biztosítják, mint Langevin, Holdane, Prenant, egyetemi tanárok, Cogniot képviselő, Pierre George, Georges Politzer, André Parreaux és társaik. Különben az új folyóirat programadása már csak azért is eltér a szokványos tudományos kiadványok törekvéseitől, mert nyíltan és bátran vállalja azt a „pártosságot“, amely nélkül a kor nagy tudományos kérdéseit is lehetetlen megközelíteni. E „pártosság“ nem más, mint az emberi haladás nagy eszméjéhez s annak társadalmi követelményeihez való ragaszkodás. „A barbárság visszatérése — olvassuk az egyik tanulmányban — az obszkurantizmus elleni harc kényszere elé állítja a filozófiát és a filozófust. A bölcselőknek ismét az a hivatása, hogy legnagyobb eszmei kifejezése legyen az emberiség harcának a civilizáció védelméért s továbbterjesztéséért“.

Valaki ellenvethetné, hogy a barbárság visszatérése Franciaországban csak kívülről fenyegető veszély, hiszen 1934 óta a szervezett regresszió belső erői csekélyek. Valóban, az új barbárok politikai támadása eddig megtört a népi ellenálláson. Sajnos, ez korántsem jelent annyit, hogy egy újabb offenzíva

lehetőségei is megsemmisültek. A mai rendszer szellemi téren is ugyancsak napról-napra ujratermeli azokat a — legprimitívabb formájától a legkifinomottabb „tudományos“ feldolgozásig — amelyek már évezredek óta porlasztják a szabadság és humanizmus alapjait. A francia reakció Mein Kampfját még nem irták meg s mítoszai sincsenek rendszerbe foglalva, de a francia szellemnek is vannak irányzatai, amelyek „kedvező“ körülmények között ugyanoda futnának, ahová a német szellem nietzschei áramlata torkolt. A „Pensée“ egyik eszeistája nem tartja véletlennek Kierkegaard és Heidegger divatoságát bizonyos francia értelmiségi körökben s igen meggyőzően bizonyítja, hogy Bergson, Brunschvic s mások törekvéseit, függetlenül számos újabb bölcselő s író szubjektív szándékától, már csak a különbségek, a „nívó“ kétes távolsága választja el attól a ponttól, ahol a modern idealizmus a germán valóságba csap át.

A francia antiracionalizmus és antimaterializmus képviselői ugyanolyan hevesen s lényegében ugyanazokkal az érvekkel harcolnak a XVIII. és XIX. század hagyatéka ellen, mint német és olasz kortársaik. S bár ezek az írók és filozófusok rendszerint a „tudomány legújabb vívmányaira“ hivatkoznak (pl. az „anyag eltűnése“ és hasonlók.) ugyanazt ismételtetik új terminológiába burkoltan s egyre légtesebb elvontsággal, amit a régi idealisták egyszerűen s naiv nyílt-

sággal mondták el. A régiek s az újabbak közötti különbséget az utóbbiak rováására az elmúlt évtizedek hatalmas tudományos eredményei eléggé érzékeltetik... A régi racionalizmus s a régi mechanikus materializmus hiányaira, tökéletlenségére való hivatkozás érvénytelen, a tudomány újabb eredményeinek helytelen értelmezése, az anyagelvűség óriási haladásának s korszerű átalakításának semmibevevése... „Értelmünk fejlődésének rendkívüli fontosságú szakaszában vagyunk — írja a „Pensée“-ben Paul Langevin, a világhírű filozófus —, értelmünk nem apriori adott, keretei nem oly merevek, mint egykor akarták rákényszeríteni. A külvilágot egyre jobban visszatükrözve, értelmünk egyre közelebb jut a valósághoz... A „determinizmus válságáról“ beszélnék ma is, noha a tények objektív determináltsága ismertebb, mint egykor. Bizonyos, hogy valóságismeretünk fejlődésének mértéke szerint a determinizmusról alkotott elképzeléseink módosítására kényszerülünk. Azok, akik a determinizmusról szerzett ismereteink fejlődését a determinizmus csődjének értékelik, hiába hivatkoznak a legmodernebb tudományra, nem innen merítik ezt a gondolatot; ez a gondolat egy régi tudományellenes bölcseslethez származik, melyet ismét be akarnak vezetni a tudományba. Midőn az idealista filozófusok erre vagy arra az idealista fizikusra hivatkoznak csak azokat az elképzeléseket veszik vissza tőle, melyeket maguk kölcsönöztek neki...“ A tudományok legújabb nagy eredményeinek ilyen értékelését s bölcséleti általánosítását vallja a „Pensée“ legfőbb feladatának. (Szekeres György)

DUFF COOPER: TALLEYRAND életrajza (Singer és Wolfner) bevallottan is rehabilitáló emléket kívánt a megtépzott híri francia államférfiúnak állítani. Igazolással felemlíti, hogy Talleyrand még nem jutott „igazi védelmezőjé-

hez“ a francia irodalomban, jóléhet állhatatlan politikai magatartása ellenére, mindig hűséggel szolgálta a francia nemzetet. Duff Cooper, miáltal Talleyrand hírhedt erkölcsait feldozza, nem esik ellenkező túlzásba és nem menti Talleyrand jellembeli gyengeségeit, inkább csak magyarázza és történelmi megvilágításba helyezi. Feltárásai valóban arra utalnak, hogy Talleyrand harácsolásai és korrupszága meggyőződése vonalán volt határtalan, elveiért hagyta csak megvesztegetni magát, de ha Franciaország szolgálata érdekeivel ellentétben állott, akkor gondolkodás nélkül Franciaország szolgálatát választotta. Így került szembe mint Napoleon külügyminisztere a császárral, mert hódításait nemcsak Európa népei elleni merényletnek, hanem mindezekelőtt Franciaország szerencsétlenségének ítélte.

Duff Cooper a napoleoni korszak társadalmi és politikai rajzát Talleyrand életrajzásának központi tengelyévé teszi. Bár az életrajzíró részéről ez indokolt, hiszen a francia államférfi ekkor állott pályája tetőfokán, mégis nem nehéz hasonlóságot találni a tények csoportosítása és értelmezése mellett, az időszertú európai változatokkal. D. C. írói mérséklete és politikai higgadsága tartózkodik az analógiák teremtésétől, ami súlyosan csorbítaná munkája célját és hitelét, de párhuzamok nélkül is történelmi intelem sugárzik egy olyan politikai korszak dokumentális anyagának összevetéséből, amely félreérthetetlenül arra utal, hogy az európai népet nem lehetett már a XIX. században sem tartósan leigázni. Napoleon hódításai Talleyrand szemében csak az erőszak futó sikereinek tüntek, s nem késett a császár fi-gyelmét felhívni a hódítások veszélyeire. A győzelmek tetőfokán, mikor Franciaország határa már a Visztula, Talleyrand nem vállalta tovább Napoleon külügyi képviselőtét és lemondásával a közösséget is megtagadta vele. Nem sértett igaz-